



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Valerii Andreae Desselii Erotemata Ivris Canonici

Andreas, Valerius

Francofurti & Lipsiae, 1720

Eberhardi Speckhanii, J. C. Et In Illvstri Ivlia Academia Antecessoris,
Tractatus De Methodo, Oecononia Et Synoptica Distributione & Exegesi,
quinque librorum Decretalium Epistolarum Gregorii IX. ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63277](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63277)

EBERHARDI
SPECKHANI,

J. C.

ET IN ILLVSTRI IVLIA ACADEMIA
ANTECESSORIS,

T R A C T A T U S

De

M E T H O D O,
OECONOMIA ET SYNOPTICA DI-
stributione & Exegesi, quinque librorum
Decretalium Epistolarum Gregorii IX.
Pontificis Romani.

ANNO M DCC XIX.

STEFHARDI
BROCKHANS

IN UNIVERSITATE ACADEMIAE
ASTROLOGIAE
TRACTATUS

DE
METHODO
SYNTACTICA DE

ANNO MDCCLXX



princip
rum
ocina
river
princip
debe
de Ca
mana
romar
compr
cis Cor
Ephesi
nos, ea
cata,
te esse
Deus,



Liber primus

Titulos habet 43.

Hic Liber tribus partibus principalioribus constat. *Primo* continet principium, fundamentum, & species Juris Canonici. Ut enim Juris Civilis principia prima & *κεντήρια*, unde primordia rerum capiuntur, sunt natura, recta ratio, & ratiocinatio: sic fons, & norma Juris Canonici, & universæ religionis, pietatis, & cultus divini, principium & fundamentum primum est & esse debet vera doctrina de summa Trinitate & fide Catholica, Apostolica, Evangelica, Christiana, Orthodoxa, & ut Catholicis placet, Romana, scriptis Prophetis & Apostolicis comprehensa, & quatuor primis & œcumenicis Conciliis, Niceno, Constantinopolitano, Ephesino, & Chalcedonensi, adversus hereticos, eam varie impugnantes, adserta, vindicata, defensa & declarata: quod scilicet unus & essentialis, in trium personarum distinctione Deus, Pater, Filius, & Spiritus S. Pater a nullo,

lo, Filius à Patre solo, Spiritus S. pater & filius
 utroque absque initio, semper ac firmamen
 Pater generans, Filius nascens, Spiritus S. pater
 cedens. Et tres hæc personas esse cano
 stantiales, coæquales, coomnipotentes, & æternas
 æternos, ut *Innocentius III. in c. 1. Tit. consi*
ganter & rectè docet. Et hinc inscribam
uli 1. de Summa Trinitate & fide Canone, ve
 Species Juris Canonici eadem sunt, quæ in
 ris Civilis, Jus videlicet scriptum, & consuetudo
 constitutiones ac rescripta dividitur. *Rescripta*
 non scriptum, quod consuetudo nominatur. *Rescripta*
 Unde illi *Tituli. 2. de Constitutionibus. Rescriptis.*
Rescriptis. 4. de Consuetudine.

Secunda pars continet personas impetrantes
 & magistratus, qui Jurisdictioni Ecclesiasticæ acqui
 præsumt, eorumque officia, tam in divinis
 lebrantis ministeriis extra judicium, quam in
 audientiâ Episcopali sive Ecclesiasticâ, & in
 dicendo. Tales sunt Pontifex Romanus, & Archiepiscopi,
 Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, & Prælati, Item Pastores & Superintendentes
 Prælati, Item Pastores & Superintendentes
 Ecclesiarum, qui constituuntur, vel per electionem,
 lationem, vel per Electionem, vel per nominationem.
 lationem. *Postulatio* est concursus vel petitio
 vel aliorum petitio, superiori facta, de qua
 movendo in prælatum aliquo, qui postulat
 aliquod impedimentum vel defectum, & plen
 quod tamen postulatus, non est omnino inhabilis
 habilis) jure communi eligi non poterat.

est personæ idoneæ, & cui nullum impe-
 r ac impedimentum juri objici potest, ad dignitatem,
 Spiritus prælaturam vel ministerium Ecclesiasticum,
 as esse canonicè & legitimè facta vocatio. *Transla-*
potentes est, cuiuslibet personæ, in sacris ordinibus
c. 1. Tit. constitutæ, ab unâ Ecclesiâ ad aliam, jure quo-
 dam singulari, contra jus Canonum commu-
de Canone, vel ex causâ necessitatis, vel utilitatis, con-
 sunt, quâ sensu prælati superioris interveniente, trans-
 tum, quâ positio. Unde *isti Tituli 5. de postulatione*
viditur. prælatorum. 6. de Electione & electi potestate. 7.
do nominis translatione Episcopi. Ita constituti ritè,
tionibus confirmati, consecrati, & inthronisati, ple-
 nissimam administrandi potestatem conse-
 onas impetrant, & officium sibi demandatum rectè
 ni Ecclesiæ acquuntur. Quod quidem in prælati in-
 ni in divinis prioribus ita verum est: In superioribus au-
 cium, quædam quibusdam, utputa Patriarchis, Archiepi-
 esiaisticis, Metropolitanis, & Episcopis quibus-
 ex Romanam non aliter, quam si pallii etiam potesta-
 ates, & usum, legitimè impetraverint. Est
 per intercessionem *pallium* insigne ornamentum Patriar-
 , vel per Metropolitanarum, Archiepiscoporum, Metropolita-
 vel per Metropolitanarum, & quandoque etiam Episcoporum,
 acors capere & quarundam Ecclesiarum, ex speciali
 facta, de quodam privilegio, de corpore Beati Petri
 , qui præsumptum, Pontificalis sive Pastoralis officii
 defectum plenitudinem, cum translatione dignitatis, de-
 est ornatum dignans. Forma modusque ejus tradendi est,
 potestatem post præstitum sedi Apostolicæ sacramen-
 tum, vel Pontifex, vel unus ex quatuor Patri-
 archis,

archis, sive Constantinopolitanus, sive Hierosolimitanus, sive Alexandrinus, sive Hierosolimitanus, in plenitudinem Pastoralis officii stantiter petenti tradant, ut eo intra Ecclesiam vel provinciam suam, diebus in privatis Ecclesiae suae expressis, libere uti possit.

Titulus 8. de Authoritate & usu pallii

hunc ad modum semel rite constitutum Pastorem Ecclesiarumque Superintendentes & Ministri & officio semel suscepto, nisi ex legitimis a superiore approbatis, renunciare non possunt. *Renunciationis*, refutationis, revocationis, sive cessionis causae iustae & legitima sunt istae, 1. conscientia criminis non excusat, sed duntaxat illius, quod officium executionem, post peractam poenitentiam excusat, ut sunt Simonia, Homicidium, & similia, nec, omne delictum, quod infamiam excusat: 2. debilitas corporis, qua quis vel ob infirmitatem, vel senectutem, ad officium pastorale exequendum, impotens redditur, 3. defectus scientiae in exequendo officio pastorali necessaria, 4. malitia populi extreme obstinata, deplorata & indurata, ita ut doceri, hortando, increpando, nihil apud eum proficere possit. 5. Grave scandalum, quod nisi cessione, vitari non potest, ne plus temporalem honorem & dignitatem, quam aeternam videatur affectare salutem. 6. Personae irregularitas omnis, quae ordinatio

officio clericali, absque dispensatione, impedimentum præstat, ut sunt Bigamia, vitium carnalium, & hujusmodi similia. Hinc *Titulus 9 de Renunciatione*. Quod si Prælati in commissio officio negligentes deprehendantur, vel sæpius fit, negligentia illa, a superioribus, vel per susceptionem muneris neglecti, vel permissionem Coadjutoris, vel Visitatoris, supplenda erit, ne Ecclesia damnum inde patiat. Qua de re est *Titulus 10. de supplenda negligentia prælatorum*. Antequam autem ad ordinationem prælatorum & ministrorum Ecclesiæ perveniatur, ante omnia scrutinium sive examen ordinandorum instituendum est, in quo ab Examinatoribus Episcopis vel Archidiaconis idoneis habilibus, tribus vel quatuor, justo & legitimo tempore, de doctrina, vita, ætate, genere, institutione, moribus, patria, locoque educationis, diligenter inquirendum est: an scilicet ordinandi tales sint, ut propter ætatem rite ordinari possint, ut in Episcopum ordinandus triginta sit annorum, in presbyterum viginti quinque: an ordinandi, ante etiam fuerint ordinati & uncti (hæc enim sacramenta, ad instar baptismi, iteranda non sunt:) an legitime nati, an filii presbyterorum ex concubina vel scorto suscepti, qui, nisi per dispensationem, ad ordines sacros promoveri non possunt: an servi, qui sine nota Ecclesiæ, cœtui

liberorum præesse non possunt, nisi per
 numissionem liberi, & sic ex veteribus
 hominibus, novi facti fuerint: an ad
 cinia, & reliqua administrationis alicuius
 blicæ privatæque obligati sint: hi enim
 usquam se liberaverint, promoveri non
 debent, ne molestia dedecusque creetur
 Ecclesiæ, neve videri possint, non pietatis ergo
 magis ad conturbandas rationes, ad Eccl
 præsidium confugisse: an vitio aliquo
 poris ejusmodi, deformati vel mutilati, in
 ministerio Ecclesiæ, vel impedimento
 dedecori esse possit: an bigami, hoc est
 rium uxorum aut viduarum mariti:
 quidem non prohibentur ordinari ob pecc
 tum, sed propter normam sacramenti
 sam: non ad vitæ meritum, sed ad ordinat
 nis signaculum, ut Pontificii Canones
 bent: an exteri, peregrini, vagi, errones
 qui non sunt de diocesi Episcopi: hoc
 enim assertioni de suâ ordinatione alicui
 dendum non est, nec ad sacri ministerii ad
 nistrationem admittendi sunt, quàm si
 nationem suam quinque Episcoporum leg
 lis approbaverint, siquidem præsumptio
 trâ tales sit, quod vel omnino creati, non
 vel saltem non ritè & canonicè. Exam
 hunc ad modum factò, Examinatores, ex
 minatum ordinatori præsentabunt, eum
 vel dignum, vel indignum, prout conscientia
 dicitur

Et si ordinator
 fuerat ab Examinatoribus, num dignus sit
 ordine ordinandus: salvâ conscientia respon-
 dere poterunt, dignum esse quantum huma-
 na fragilitas nosse sinat, quamvis exitus post-
 eâ contrarium probaverit. Est autem or-
 dinatio actus Ecclesiasticus, quo præviâ exa-
 minatione, per manus impositionem, alio-
 rumque solennium, ceremoniarum, & rituum
 adhibitionem ab Ecclesiâ institutorum, statu-
 to Canonibus tempore, ab eo qui jus ordi-
 nandi habet, munia Ecclesiastica, decenter
 obeunda, hominibus idoneis & dignis com-
 mendantur. Quò pertinet *Tituli II. de*
Temporibus ordinationum, & qualitate ordi-
nantium. 12. de scrutinio in ordine faciendo.
13. de ordinatis ab Episcopo, qui resignavit Epi-
scopatu. 14. de etate, qualitate, & ordine præ-
ficiendorum. 15. de sacra unctione. 16. de Sacra-
mentis non iterandis. 17. de filiis presbyterorum
ordinandis vel non. 18. de servis non ordinan-
dis, & eorum manumissione. 19. de obligatis ad
ratiocinia ordinandis, vel non. 20. de corpore
viciatis ordinandis vel non. 21. de bigamis non
ordinandis. 22. de Clericis peregrinis. Porro præ-
 latorum, qui jurisdictioni Ecclesiasticæ præ-
 sunt, duo potissimum sunt genera: Unum
 eorum qui in Episcopatu constituti, magnâ
 potestate, & reverendâ dignitatis præminen-

tia clari, generali Superintendentum
 vocantur: Alterum eorum, qui Super-
 five majoribus istis subsunt, & in Eccle-
 nisterio deserviunt, vicemque eorum
 præesse non possunt, subeunt: qui pro
 sitate ordinis & gradus, diversa etiam
 tur nomina & officia. Tales hic nomi-
 Archidiaconi, Archipresbyteri, Primicerii,
 Sacristæ & Custodes. Unde *Tituli*
officio Archidiaconi. 24. de officio Archipre-
25. de officio Primicerii 26. de officio Sacristæ
de officio Custodis Archidiaconi, Episcopo
 fere Vicarii sunt, tam in rebus, quam
 Ecclesiasticis, visitandis, corrigendis,
 nandis, & dispensandis. Ejus officium
 ce potissimum consistit in specie. Archi-
 byteris Diaconis, Subdiaconis, & reliquis
 ferioribus, imperare & præsidere: ac
 tum ordinare: custodiam sacrorum
 habere: de tertio in tertium annum,
 cesin & Ecclesias Episcopo subjectas
 & quæ emendatione indigent, corrigere,
 movendos ad sacros ordines, & beneficia
 ecclesiasticis præficiendos, examinare,
 & probare: examinatos, scrutatos,
 batos, Episcopo ordinandos præsentare:
 bus condignis quemlibet prælatum collo-
 re: jurgia singulorum audire: ordinariam
 gnitionem & jurisdictionem, tam in Clero
 quam Ecclesias, & alias res eorum exercere.

que adeo Episcopi vicem gerere, nisi ardua
 negotia majorem auctoritatem desiderent.
 Quia tanta negotiorum mole est Archidia-
 conus, receptum est, ut non unus tantum, sed
 duo, tres, quatuor, vel plures quandoque
 in unaquaque Cathedrali Ecclesia constituan-
 tur: & ut ad hoc officium, si unquam fieri
 possit, non nisi Doctores, Licentiati, aut Ma-
 gistri Theologiæ, & Juris Canonici, eligantur,
 sancitum est *novissime in Concilio Tridenti-*
no, sess. 9. in decretis, de reformatione genera-
can. 13. Et denique hinc receptum est, ut
 Archidiaconus, oculus Episcopi meruerit ap-
 pellari. *Archipresbyteri*, Archidiaconis
 iculo minores, administrationi presbytero-
 rum superintendunt, & in spiritualibus vicem
 absentis Episcopi gerunt. Unde officio Ar-
 chipresbyteri specialiter incumbit, sacra mi-
 nisteria, in cantanda missa, benedictionibus
 conferendis, sacramentis administrandis, & ut
 sacerdotes in iis administrandis, se probe ge-
 rant, curare, pœnitentes infirmos, consulto
 Episcopo reconciliare, pœnitentiam cunctis
 aliis sacerdotibus injungere, atque adeo in
 omnibus Archidiaconi & Episcopi præceptis
 obsequi. *Primicerii officium* in eo consistit, ut
 in docendo, legendo, cantando, Diaconis, &
 reliquis gradibus Ecclesiasticis in ordine posi-
 tis, & aliis ad disciplinam Ecclesiasticam per-
 tinentibus, præsit, & pro modulo jurisdic-
 tionis

nis suæ, quam ordinariam habet in iis, *officiis*
 officio suo incumbunt, agenda impetres, *officiis*
crista (qui etiam thesaurarius, & *thesaurarius*
χρησ, quandoque vocatur) officium in *officiis*
 sistit, ut nutu & mandato Archidiaconi *officiis*
 subest, curam & custodiam diligentem *officiis*
 sacrorum vasorum, vestimentorum *officiis*
 sticorum, rei luminariæ, olei & cera, *officiis*
 adeò totius thesauri Ecclesiastici. *officiis*
Ecclesiæ officium, quamvis multa pro *officiis*
 forum locorum consuetudine, cum *officiis*
 officio communia habere videatur: *officiis*
 inferior custos & Sacrista: Et hæc *officiis*
 & specialiter, ex nutu & mandato *officiis*
 conii cui subest, ad munus ejus spectant *officiis*
 horarum canonicarum signa det *officiis*
 lorum pulsatione: pallia & lintea *officiis*
 omniaque Ecclesiæ utensilia diligenti *officiis*
 asseruet: accendendis vel extinguen *officiis*
 padibus & laternis, vigilem se prabeat, *officiis*
 aut suprà modum ardentem, nimium *officiis*
 fumant, aut minus illucentes, *officiis*
 Ecclesiam relinquunt: ut panis & *officiis*
 missæ sacrificium, omni tempore *officiis*
 petat, sollicitè provideat: & denique *officiis*
 oblationes, Eleemosynas seu decimas, *officiis*
 diacono consentiente, inter fratres *officiis*
Tres igitur isti, Archidiaconus, Archip
ter, & Custos, sunt veluti triumviri, qui
tanquam validissimis columnis fulcitur Ecclesia

susque nititur saltus. Quare nemo etiam,
 nisi optimus & vigilantissimus, ad hæc officia
 admittendus, ne qua negligentia aut so-
 cordia in Dei Ecclesiâ notari possit. Porro
 cum supra dictæ personæ, non tantum in mi-
 nisteriis divinis obeundis, sed etiam in jurisdic-
 tione Ecclesiasticâ exercendâ, variis sæpè oc-
 cupationibus & negotiis impediuntur: & ne-
 quid tamen inde detrimenti, vel ad Ecclesiam,
 vel ad privatum, redundet: rectè jura per-
 miserunt iis hæc in re operâ vicariâ uti. Et
 hæc opera in genere, in & extrâ judicium, Vi-
 cariatu dicitur. In judiciariis verò causis,
 tam domi quàm foris, mandata & suscepta ju-
 risdictio delegata, & legatio vocatur. *Vica-*
riatus est munus, ab ordinario vel clerico, ad
 celebranda divina ministeria, aliaque quæ ad
 munus ordinarii, in jure dicundo pertinent,
 exercenda & expedienda, commissum. *Juris-*
dictio delegata, est unius vel plurium, vel uni-
 versitatis causarum, judicialiter cognoscenda-
 rum & definiendarum, ab ordinario vel delega-
 to Papæ, inferiori facta commissio. *Legatio*, est
 ardui cuiusdam negotii, quod Pontificis aucto-
 ritatem desiderat, in provincia administran-
 di cuidam Clerico facta commissio. Et hæc
 pro personarum diversitate triplex est. Qui-
 dam enim de latere summi Pontificii sunt, & de
 collegio Cardinalium, unde & *legati de latere*
 dicuntur: Quidam Cardinalibus multò inferio-

res sunt, & *Legati missi & consulari* digni-
 tur, quibus ob merita quaedam sua, id m-
 demandatum est: Quidam *Legati* vocantur
 tur, quod una cum dignitate quam habent
 officium nascatur, & dignitati ipsorum
 nexum. Quorum ut diversa sunt nomina
 pellationes, ita diversa quoq; & disparata
 munera & officia. Hinc *Titulus 28. de offi-*
carii. 29. de officio & potestate judicis
30. de officio Legati. Qui vero non ab
 risdictionem habent, sed proprio jure
 vel canone permittente, eam universim
 exercent, *ordinarii Iudices*, & jurisdictionem
 ordinariam proprie habere dicuntur, ut
 Archiepiscopi, Episcopi, quando rite sunt
 dinati. Unde *Titulus 31. de officiis Iudicis*
ordinarii. Utrique vero Judici tam ordinarii
 quam delegato, commune judicis nomen
 officium, tam nobile, quam mercenarium
 proprio motu, sive ad instantiam & postu-
 tionem partium exerceatur, recte communi-
 Unde *Titulus generalis 32. de officio Iudicis*
 Quoniam vero justitiæ, æquitatis & honestatis,
 stas, & decori ratio postulat, ut subditi de-
 nores, superioribus, majoribus, magistratibus
 prælatis & iudicibus suis, ut præeminenti-
 bus & dignioribus, debitam obedientiam
 reverentiam præstent, datur *Titulus 33. de*
majoritate & obedientia. Majoritas est præ-
 tiva, qua quis cæteris paribus vel inferioribus
 dignioribus

ignior, majorique honore afficiendus est. Majoritas autem ista & prærogativa, oritur vel ex ordine, vel consecratione, vel dispensatione, vel prioritate temporis, vel præeminentia & dignitate ordinantis. *Ordo* efficit, ut Pontifex presbytero: presbyter Diacono: Diaconus Subdiacono &c. major sit, honorabilior, & magis reverendus. *Consecratione* quadam majoritas conciliatur Episcopis ex eo, quod Clericos consecerant. *Dispensatio* facit, ut Archiepiscopus major sit Archipresbytero, Sacrista, major custode. *Prioritas* facit, ut prior tempore posteriori præferatur. *Præeminentia* denique ordinantis, majoritatem quandam inducit. Unde ordinatus a superiore, inter alios ejusdem ordinis, magis est honorandus. Effectus autem Majoritatis in eo est, quod prior in ordine, etiam in sessione, subscriptione responsione, dignitate, vacantium collatione & perceptione beneficii, præferendus sit: quod si prior ordinatus, posteriori, in nominatione & electione ad scrutinium sive examen ordinantis sit præferendus, nisi alius forte, privilegio vel consuetudine quadam speciali id ius habeat: quod major in ordine, licet in Ecclesia posterior receptus, in loco & portione sit præferendus: quod denique minores omnes, majori cui subsunt, obedientiam præstare debeant. Est autem *obedientia*, subjectio, quam inferior superiori, juxta juris statumque

nor-

normam, vel stipulata manu, vel corporum
ramento promittit.

Tertia pars principalis huius libri con-
taet ea, quæ circa personas & res litiganti-
um occurrere, & ventilari
ut sunt pacta, transactiones, postula-
tiones, restitutiones, & arbitria. Quandoque
Judex bonus & cordatus, præsertim
officium, antequam partes litigantes ad
ma, bella, guerras, & lites judicarias de-
re, & dubium litis eventum subire & ex-
patiat, varias inter eas, pacis, treuga-
ciarum ac securitatum condiciones, pacis
ac transactiones tentat. Unde dantur Tituli
de treuga & pace. 35. de pactis 36. de transac-
nibus. Quod si negotium amicabiliter
compositionibus inter partes transigatur
tunc demum Judex postulationes judicium
tam per semetipsum, quam alium: tam
vatorum, quàm universitatum, communi-
num, corporum, ordinum & collegiorum
nomine permittet. Quo pertinent Tituli
de postulando. 38. de Procuratoribus. 39. de
dico. Evenit quandoque etiam, ut litigant
tàm majorenes, quàm minorenes, de
blica, Ecclesiæ, aliaque pia, religiosa, de
rabilia loca, quæ minorum jure utuntur
in judicio, sive extrà judicium, injuste ab-
sario læsi, tàm agendo, quàm excipiendo
jure suo singulari & extraordinario.

um experiantur, utputa, si forte ob dolum,
 vim, metum, errorem, ætatem, absentiam,
 alienationem rei litigiosæ, animo mutandi ju-
 dicii indebite factam, vel aliam justam & le-
 gitimam causam, se læsos & deceptos con-
 querantur: quibus casibus, ipsis remedium
 rescissorium, & in integrum restitutio com-
 petit. Unde *Tituli 40. specialis de his, quæ vi
 metusve causa fiunt. 41. generalis. de in inte-
 grum restitutione. 42. specialis rursus, de alie-
 natione judicii mutandi causa facta.* Deni-
 que interdum etiam litigatores ipsi, ad evitan-
 das odiosas & sumptuosas litium protractio-
 nes, controversias suas sub stipulatione poena-
 rum dirimendas, arbitris quibusdam per com-
 missum committunt. Unde *datur Tu-
 titulus 43. & ultimus, de arbitris.* Et tantum
 de hoc libro.

Liber secundus

Titulos habet 30.

Absoluto primo objecto, quod circa per-
 sonas versatur, ingrediuntur nunc juris
 personarum conditores ipsum judicium proces-
 sum, rejecto altero ejus objecto rerum scili-
 cet, ad libros posteriores, ad imitationem &
 exemplum compilatorum Codicis Justiniani,

B

qui

qui similiter ordinem & processum iudicium *libr. 2. & 3.* rebus, materia, & actibus inde descendentibus præmittunt, ut re est, quod hic velut forma, digniorisque universalis, proindeque materia & iudiciorum, quamvis natura prior, immerito præmittendus: quamvis institutionibus & Pandectis, res & materia & iudiciorum, ut natura priores, iudiciorum & processui præmittantur, quam autem compilatores hujus Juris, nem & processum iudicium, secundum regulos suos actus explicare incipiant, cujusdam cognitionis, majorisque & intelligentiæ gratia, præmittunt *Titulum 1. generalem de Iudiciis.* Cujus præcepta generaliora, in Pandectis & Codicibus, annotavi. Quibus ita generaliter cognitio & præiudicium, si actori omnino tutum sit, reo dicam impingere, litentendere, ante omnia curare debet, ut eum ad eam competentem, ad eum deferat, controversiam ei breviter exponeretque ut causæ cognitionem susciperet. Iudex audientiam actori præstat, rem cognoscit, & si petitionem aquam dicet, diem iudicii dicit, atque reum in iudicium evocat, citatione ad eum. Unde datur *Titulus 2. de foro competentis quo & de competentia, & citatione,*

vis modice, permistim tractatur. Reo ad judicem competentem citato, & ad diem constitutum, vel per se, vel per procuratorem legitimum comparente, proximum est, ut actor actionem, intentionem, sive petitionem suam, libello comprehensam, reo, vel judici, & per ipsum reo, pro loci cujusque stylo & consuetudine, offerat, ut inde edoctus reus, quid a se petatur, deliberare secum possit, an liti cedere, an vero contendere velit: & si litigandum existimet, paratior exceptionibus & defensionibus jure sibi competentibus, ad judicium veniat. Unde datur *Titulus 3. de libelli oblatione*. Libello hunc ad modum, reo oblato & exhibito, si reus contendendum existimet, nec habeat exceptiones alias jure sibi competentes, quibus actoris intentionem confundere possit: solet nonnunquam ante litem contestatam, actorem, ratione alterius causæ, apud eundem judicem vicissim reconvenire. Eaque reconventio adeo jure permixta est, ut a judice eam admittere nolente, recte appellari possit, nec actor cum effectu eam declinare possit: cum nihil æquitati magis consentaneum sit, quam, ut cujus in agendo observat arbitrium, eundem etiam contra se judicem habere non dedignetur. Unde *Titulus 4. de mutuis petitionibus (seu, quod idem est, reconventionibus)*. Mutua hac petitione utrinque & ex parte actoris & rei con-

venti, coram eodem iudice instituta: sequens est, ut litis etiam contestatio in utraque causa fiat, primo, super actoris conventionem, deinde super reconventionem. de datur *Titulus 5. de litis contestatione*. nihil aliud est, quam iudicii constitutio in affirmatione unius, & contradictione alterius litigantis. Et hæc litis contestatio usque necessaria est, ut antequam ea facta fuerit, regulariter neque testes produci, recipi, citari, multo minus ad sententiam definitam procedi possit: Est enim fundamentum lapidis angularis totius iudicii, quo non ablato, omne id quod superstruitur, corruptum collabi necesse est. Unde est *Titulus 4. de lite non contestata, non procedatur ad probationem, vel ad sententiam definitam*. Dico regulariter ante litem contestatam testes recipi non posse, propter casus nonnullos regula exceptos, de quibus alias. Litem contestatam ad modum super utraque causa, & reconventionis, contestata: proximum est, ut ab utrinque a partibus, si petitum fuerit, ad evitandam calumniæ vitandæ iuramentum procedatur, quo actor jurat, quod non calumniandi animo, sed existimando, bonam se causam movere, litem moverit: Reus, quod putans bona instantia uti, ad reluctandum vel contradicendum, pervenerit: uterque jurat, quod in tota lite nullam probationem expectat.

nisi quam pro veritate necessariam esse putaverint: quod presentis controversiæ nomine, neque iudicibus, neque alii cuicunque personæ, quicquam vel dederint, vel promiserint, vel dabunt, vel promittent, sive per se, sive per aliam interpositam personam, exceptis illis, quæ & quibus leges dari disponunt & permittunt: quod differendæ litis causa, nullas dilationes petent: Quod tamen *Speculator* perjurii evitandi causa, rectius omittendum censuit, quod nunquam iuramentum exigendum sit, quando verisimiliter de transgressione ejusdem dubitatur. Quod diligenter notandum est iudicibus, ne, dum nimis exacte & scrupulose iuramentum concipiunt, pererundi occasionem præbeant. Denique ex consuetudine magis, quam juris communis dispensatione passim jurant, quod interrogati semper veritatem quam scient, fatebuntur. Hinc datur *Titulus 7. de Juramento calumniæ (scilicet vitandæ.)* Juramento calumniæ hunc ad modum præstito, vel tacite (quod idem est) omisso: antequam ad probationes deveniatur, dilationes hoc nomine, vel a iudice, vel a lege (quorum illæ proprie dilationes, hæc, feriæ dicuntur) dari solent: Quam vis & ante litem contestatam (de quibus hoc titulo proprie agitur, ut vel hinc discere liceat, non raro in jure nostro, Rubricas generaliores & latiores esse suo nigro) & in omnibus aliis

actibus, dilationes sapissime conceduntur. Unde *Tituli 8. de dilationibus.* & 9. Quando hucusque a partibus progressis solent sapissime plures quaestiones coincidere, in quibus ordo quidam sciendi requiritur: utputa, causa pignoris, quæ olim damno litis, sive debitoris privatione, hodie sumptuum & farum damno mulctatur: causa possessionis & proprietatis, quarum illa, tanquam maria, & petitorium ordinans, prius sci ad definiendum debet: causa spoliatio, quæ & extra iudicium, & in iudicio potest. Extra iudicium fit spolium, quando actor vi, clam, vel dolo malo, reum possessione rerum suarum eiicit. Quo casu antequam in causa principali procedatur, omnino restituendus est. In iudicio spoliatio fieri dicitur, quando altera pars litigantis dolo vel contumacia, iudicium subvertit, frustratur, & sua absentia præsentem impedit, quamvis in causa procedere possit: quod non solummodo solenne est, contra dolum frustrantis, verum etiam contumaciam fugientis ac latitantis, nisi in bonorum possessionem causa rei servata sit (quanquam alias regulariter lite pendente non sit innovandum) decerni: aut quod minus sibi succedit, maxime, si immixtus fructus deprehenderit, possessionem fructusque rei litigantis sequestrari. Quod tamen, quia spoliatio

instar est, extraordinarium & odiosum remedium est: ideo ad illud perveniri non debet, nisi ex magna causa, eaque cognita, ac proinde citata auditaque parte cujus interest. Hinc Tituli 10. de ordine cognitionum. 11. de plus petitionibus. 12. de causa possessionis & proprietatis. 13. de restitutione spoliatorum. 14. de dolo & contumacia. 15. de eo qui mittitur in possessionem causa rei servanda: 16. ut lite pendente nihil innovetur. 17. de sequestratione possessionis & fructuum. Cæterum controversiis istis incidentibus expeditis, & utroque litigantium copiam sui faciente, & ad probationes procedente, siquidem affirmative lis contestata fuerit, tantum superest juris, non facti quaestio, nec aliud restat, quam, ut in confessum sententia feratur: Sin negative (ut plerumque solet) litis contestatio facta fuerit, puta, negando narrata prout narrantur (quæ scilicet sunt facti) & petita (in conclusione scilicet, quæ sunt juris) prout petuntur, fieri non debere: hoc casu probatio intentionis quatenus facti est, auctori, vel per testes, etiam ad id, vel iudicis officio, vel multæ indictione, vel pignoris captione, si forte vel odio, vel gratia, testimonii dictioni se subtrahere velit, cogendis: vel per instrumenta publica vel privata: vel per propriam confessionem: vel per iuramentum: vel per præsumptiones, conjecturas, signa & indicia, facienda & ad-

B 4

implen-

implenda, incumbit. Hinc *Tituli 18. de
fessis. 19. de probationibus. 20. de testibus
testationibus. 21. de testibus cogendis. 22.
instrumentorum. 23. de presumptionibus
jurejurando.* Probatione hac ex parte
ris adimpleta: Reus similiter, ad excep-
& præscriptionum suarum (quæ & imple-
ptiones sunt ex tempore vim capientes
bationem admittendus: qui in his actor
tur, nec ante probare easdem cogitur, quia
ctor intentionem suam adimpleverit. *Hic
tuli 25. de Exceptionibus. 26. de præscrip-
tionibus.* Factis & productis probationibus utrinque
sputatis, ultimum est, ut Judex sententiam
libello & probationibus congruentem
transit in rem judicatam, & ad executionem
quæ ultimus est judiciorum actus, per-
tur: nisi ab ea appellatum fuerit intra decem
um a tempore scientiæ, aut, ad acta statim
quod perinde est, in scriptis apud notarium
vel, nisi (quod in effectu tantundem valet)
dex ob suspensionem legitimam recusatus
rit: vel causa ab inferiore iudice de ea
tante, ad superiorem sive Principem relata
rit, vel ad sedem Apostolicam, sive curiam
Romanam super illato gravamine nullum
peregrinatio sive iter arreptum fuerit. *Hic
Tituli 27. de sententia & rejudicata. 28. de ap-
pellationibus, recusationibus, & relationibus.
29. de Clericis peregrinantibus.* Appellatio

ne facta, si in iudice ad quem, legitime eam factam constiterit, inferioris iudicis a quo decretum, ut utile, confirmat: sin illegitime factam constiterit, inferioris iudicis decretum, ut inutile, improbat, & in melius reformat. Unde illa hoc casu usitata in pronunciando formula: *Respondemus, quod in prima instantia bene pronunciatum & decretum, & male inde appellatum fuerit: Et e converso, quod in prima instantia male pronunciatum & decretum fuerit, & bene appellatum.* Hinc datur *Titulus 30. & ultimus, de confirmatione utili, vel inutili.* Et tantum hic etiam de hoc libro.

Liber tertius

Titulos habet 50.

POSTquam compilatores huius Juris, ordinem, progressum & exitum iudiciorum omnium, civilium & criminalium, primæ & secundæ instantiæ, libro superiori exposuerunt: nunc libro isto, & duobus proxime sequentibus, materiam & causas civiles & criminales, quæ in audientia sive iudicio Ecclesiastico agitari ac disceptari solent, ordine explicare incipiunt. Et quidem hoc libro, ad audientiam Ecclesiasticam pertinentia jura, tam personalia, quam realia, ista ordine ponunt,

ponuntur & pertractantur. De vitiorum honestate, integritate, & sanctitate clericorum, quæ secundum veteres canones, in tribus hisce potissimum in actuum, negotiorum, & officiorum professione, vitæ & ordini competentium ministracione, non competentium abstinencia: in virtutum studio, & vitiorum in cultu, habitu, ornatu, vestitu, & suo ordini decenti. *Ad primum genus ista*, ut Clerici sacro ministerio & officio divinis, suæ vitæ, ordini & professioni competentibus, eo rectius intendere possint, genere ab omnibus officiis, negotiis, artibus, & commerciis secularibus, maxime in theatris, prorsus abstinere debent. Hinc in criminalibus & sanguinis cognoscendis, & dicendis, in foro contentioso abstinere debent, ac laicis eas discutiendas, ac remittendas committere, si forte temporali jurisdictioni examinandæ & terminandæ committantur: Tabernas, popinas & cauponas abstinere debent, nec ad eas, nisi in itinere, & necessitatis, divertere: Macellariorum officio abstinere debent: Tabernaculo natus officium exercere non debent. Abstinere debent, possessiones & prædia redimere & condonare non debent. Tutores, curatores, & administratores, gubernatores, administratores, & ministri laicorum esse non debent.

Pro aliis intercedere & fidejubere non debent. Mimis, histrionibus, jocularibus & spectaculis intendere non debent. Ab armis bellicis militaribus negotiis abstinere debent. A cubis, taxillis, tabulis, aleis, & aliis ludis illicitis & inhonestis abstinere debent. A venationibus clamorosis, & sylvaticis vagationibus cum canibus, accipitribus ac falconibus prorsus abstinere debent. A studio Jurisprudentiæ, Medicinæ, Physicæ, Anatomix, Chirurgiæ, Dialecticæ, Poeseos, & reliquarum secularium disciplinarum studiis abstinere debent, ne humanarum literarum illecebris capti, Theologiæ & Juris Canonici studium, forsus negligent, contemnant, & abjiciant. Hinc hæc studia & exercitia, professioni suæ minime convenientia, in tantum prohibita sunt Clericis, ut si post tertiam monitionem iis non abstinerint, omnibus privilegiis, bonis suis concessis, privandi sint, & quandoque etiam severius, pro ratione commissi, puniendi veniant. *Ad secundum genus refero ista, ut Clerici extra matrimonium casti sint & continent, hoc est, ne suspectis mulieribus cohabitent, cum iis confabulentur, conversentur, lavent, eas osculentur, ne concubinas habeant: ut in omni vita, in cibo & potu, sobrii sint & temperantes, a vino, ebrietate, crapula, convivationibus, comestationibus, æqualium hastorum invitationibus, cantionibus*

nibus inter pocula, prorsus abstineant enim omnis luxuriæ, malorum & vitiorum fontes sunt & irritamentum. Ne litigiosos, litigiosos, seditiosos, avari, usurarios, vindictæ, invidi, maledici, vel alii & criminibus dediti & corrupti, sed virtutibus præditi & addicti. Ne ab Ecclesia in aliam transeant. Ut in Ecclesia in quibus præbendas habent, residentem temere inde recedant: nam præbendas dignitatibus frui non debent otiosi, contra probabile, puta morbi, studiorum, que impedimentum & causam rationis ab Ecclesia sua absentes. *Ad tertium, cultum scilicet corporis, ornatum, vestimentum, incessum refero ista.* Ne Clerici comam barbaram nutriant, sub poena anathematis palliis diffibulatis utantur in publico, post collum, vel ante pectus hinc inde nexis: nec aliis indumentis, vel nimia tate, vel longitudine notandis. Nec rubeis utantur, aut viridibus, aut manicis, sotularibus consutitiis, frenis, sellis, palaribus, calcaribus deauratis, aut alia perfluitatem præ se ferentibus. Ne ferant aut corrigias, auri vel argenti ornantes habentes: ut nec annulos, nisi quibus non petit ex officio dignitatis. Nec cappas, nec catas ad divinum officium, vel intra Ecclesiam, vel alibi gerant, qui sunt in sacra-

el personatibus constituti? nisi iusta causa timoris exegerit habitum transformati. Et benique Clerici professionem suam, habitu & vestitu, ita per omnia probare debent, ne vel in vestibus, vel calceamentis decorem quarant. In incessu talis debet esse ornatus, ut gravitate itineris, mentis maturitatem ostendant, incompositio enim corporis, inæqualitatem indicat mentis. Et hæc adeo vera sunt, ut si Clerici vestibus corporisque ornatus abutantur, beneficiis suis eorumque fructibus, semestri spatio privandi veniant: Sin nulla habeant beneficia, intra sex menses, ad nullum aspirare queant: Si sint in dignitate constituti, aut personatum, aut beneficium creatum habeant, & citra justam causam, interdicitis vestibus usi fuerint, unius anni jactura fructuum beneficii sui multandi veniant. Hinc dantur *Tituli 1. de vita & honestate Clericorum 2. de cohabitatione Clericorum & mulierum. 3. de Clericis conjugatis 4. de Clericis non residentibus in Ecclesia vel præbenda sua. 5. de præbendis & dignitatibus. 6. Clerico aegrotante vel debilitato.* Cæterum cum dictum fuerit supra, Clericis otiosis, & in Ecclesia sua non residentibus, nisi iusta & rationabilis subest causa, præbendas & dignitates conferendas non esse: commode nunc subjicitur modus forma conferendarum præbendarum & dignitatum. Conferuntur autem præbendæ, vel jure

jure ordinario, vel extraordinario, de facto, quam de jure. *Jure Ordinario* conferuntur, quando sede vacante, intra tres post mortem alicujus, sine diminutionem, per institutionem, quasi per iuramentum solennem, alteri conceduntur. *Jure extraordinario*, sive potius de facto conferuntur, quando promittuntur vel deferuntur alteri adhuc vivente, quæ collatio plerumque est sine effectu. Interdum etiam vacante sede intra tempus constitutum negliguntur, et tunc conferuntur. Interdum etiam a prelati consensu capituli vel totius, vel majoris partem partis, quod solennius est, conferuntur. Interdum etiam sede vacante, redditus & stipendia eorum discerpuntur, immo conferuntur, vel in rem & utilitatem prelati conferuntur: Ideo dantur ordine *Tituli 7. de institutionibus. 8. de concessione prebende, & de non vacantis. 9. Ne sede vacante aliquis conferatur. 10. de iis quæ fiunt a prelati sine consensu capituli. 11. de iis quæ fiunt a majori parte capituli. 12. ut Ecclesiastica beneficia sine dispensatione conferantur.* Et hæc fere de prebendarum jure & statu in hoc libro disputantur, quæ in judicio Ecclesiastico in causa veri solent, utputa, de prebendis & beneficiis Ecclesiasticis, ex necessaria aliqua causa, solemniter: vel citra necessitatem & solenniter

tem, vel quoad dominium, possessionem, uti-
tatem, commoditatem, usum, alienandis,
transferendis, credendis, vel non credendis:
puta per precarium, sive *χρηστας δόσιν*, ad vi-
tam usumque ejus, qui Ecclesie rem dedit, per
commodatum, depositum, emptionem ven-
ditionem, locationem conductionem, per-
mutationem, feudi & emphyteuseos conces-
sionem. Unde *Tituli 13. de rebus Ecclesiae alie-
nandis, vel non alienandis. 14. de precariis. 15. de
commodato. 16. de Deposito 17. de Emptione &
venditione. 18. de locato & conducto. 19. de re-
rum permutatione. 20. de feudis.* Ex his au-
tem contractibus, utrinque obligationes in-
ter creditorem & debitorem oriuntur: quæ
sorsus dissolvuntur, vel per sufficientem cau-
tionem, per pignora, aut per fidejussores, cur
per realem solutionem ejus quod debetur.
Hinc *Tituli 21. de pignoribus, & aliis cautio-
nibus. 22. de Fidejussoribus. 23. de Solutionibus.*
De Donationibus etiam rerum Ecclesiastica-
rum, non raro quæstionis in foro Ecclesiasti-
co agitari solent. Quamvis enim donari ho-
die Ecclesie recte possit, etiam in ultima vo-
luntate: olim tamen propter suggestiones &
captationes, quibus Ecclesiastici, ægrotantes
& moribundos urgebant, non æque licebat.
Ipsæ vero res Ecclesiasticæ, nisi cum recom-
pensatione, ne quidem ab ipso Episcopo do-
nari possunt: quoniam hoc dilapidare, non ad-
ministrare est. Hinc *Titulus 24. de donationibus.*

In

In cæteris autem alienationibus Ecclesie hæc distinctio perpetuo notanda est: illa quæ usum tantum ad tempus, non rei usumve in perpetuum creduntur transferunt, facilius: ea vero, quæ in perpetuum, vel etiam dominium transferunt, difficilius, nec absque æris æquitate emendabili atque inevitabili necessitate aut impensa utilitate, causæque cognatione prævia, & ordine tractatuque adhibito, creto desuper facto, permittantur. Quod præsertim in peculio etiam Clericorum, ut & successore ex Testamento, & ab Intestato, quæ hæc hic quæstiones agitari solent: An Clericus peculium pro lubitu alienare possit. Et quidem in vita sua Clericus peculium alienare & distrahere pro lubitu non prohibetur: per ultimam autem voluntatem etiam ab intestato decedens, siquidem peculium, vel ex proventibus & redditibus sacrorum, præbendarum & beneficiorum, alio Ecclesie intuitu acquisitum fuerit, alii quam Ecclesie relinquere non potest. Quæ quidem illa Ecclesie, unde provenerunt, manere debeant. Præsumitur autem de bonis Ecclesie quæsitum, quicquid a Rectoribus Ecclesie, tempore promotionis nihil habere quæsitum est. Bona vero patrimonialia aliunde, quam Ecclesie intuitu, quæsitum, sanguineis, & propinquiorebus cognatis,

relinquuntur. Quod si bona omnia ita sint confusa, ut, quid patrimoniale sit, & quid Ecclesiæ intuitu acquisitum, dignosci non possit, in quatuor partes peculium dividendum erit, cujus una pars, Ecclesiæ: altera, Episcopo: tertia, pauperibus: quarta, vel parentibus, vel aliis cognatis & propinquis, assignanda erit. Cum etiam Testamentorum causa, pia sit, ad Ecclesiæ curam & audientiam, ut hujus scilicet auxilio ad exitum perducatur, quandoque pertinere putatur. Hinc *Tituli 25. de peculio Clericorum. 26. de Testamentis & ultimis voluntatibus. 27. de successibus ab intestato.* De Parochiis & jure Parochiali, quod consistit in jure funerandi, de mandandi, percipiendi primitias, oblationes, alioque proventus, unde quaque debitos, graves etiam quandoque quæstiones, ut causis prorsus Ecclesiasticis & spiritualibus, in auditorio Ecclesiastico agitari solent: Ideo de his etiam peculiare hic dantur *Tituli 28. de Sepulturis. 29. de Parochis, & alienis Parochianis. 30. de decimis, primitiis, & oblationibus.* De Monachis etiam, regularibus sive religiosi, eorum statu, domibus, & capellis, variæ sæpe quæstiones ad audientiam Ecclesiasticam deduci solent. *Monachi* dicuntur, non a $\mu\omicron\delta\omicron$ & $\alpha\chi\omicron$, ut Azo tradidit, quod soli sint & coram mundo tristes: sed ex eo, quod solitudinariam vitam agant, & certæ regulæ, &

C

reli-

religioni sese obstrinxerint & Ecclesie
 sese veluti servos addixerint. Secta
 summa & primaria quatuor numerantur
 enim sunt *Cænobita*, Alii *Anchora*
Eremita, alii *Curovagi*, *circumcellani*
incerta instabilique sede hinc inde
 Qui rursus in infinitos abeunt ordines
 regulis & observationibus distinctos.
 & *Regulares*, *Canonici*, & *religiosi* quos
vocantur. Qui a suis authoribus ut plerumque
 denominantur. Horum superior &
 ctus, nonnunquam *Abbas*, quandoque
mandrita, quandoque *Archimonachus*,
 doque etiam *Cænobiarcha* appellatur.
 tus eorum duplici potissimum modo
 rari potest, quoad acquisitionem sive
 nem, & acquisiti sive adepti, retentionem
 legitimam & gestionem. Acquiritur
 Monachalis, sive (quod idem est) *Monachalis*
 fiunt, aut paterna devotione, aut propria
 propria, expressa vel tacita, aut voto
 vel simplici. *Ex paterna devotione*
Monachus, cum pater filium impuberem
 nasterio offert: isque pubes factus, post
 probationis inde egredi rursus nolit. *Ex*
pria professione fit Monachus, qui sese
 cuius ordinis & religionis regulæ & obser-
 tia, vel expresse, vel tacite, obligat
 stringit. *Expressa obligatio sive promissio*
 quæ expressis, & ad voluntatem promissio

cognoscendam, aptis & accommodis verbis fit, ad hunc fere modum, ut scilicet novus religiosus professurus, pubes vel coram Abbate, Priore, alteriusve nominis praelato, vel coram simplici etiam Monacho, vel Religioso, a praelato mandatum habente, ejus religionis, quam ipse sibi delegit, promissionem accipiente, conventu presentia promissionem faciat, scilicet, se Deo, & sanctis ejus, & praelato promittere, quantum auxilii sibi Deus concesserit, operam navaturum, ut castitatem & continentiam, pro imbecillitate humana servet inviolatam, ut praelato obedientiam & observantiam, ex ipsius regule preceptis debitam, praestet, & patrimonii abdicacionem faciat: scriptura & attestacione interveniente, qua in casu abnegationis, enixa profitentis voluntas demonstrari possit. *Tacita promissio est*, si quis gestu & habitu profitendi voluntatem declaret: veluti, si quis ultra probationis tempus, in monasterio manserit, vel habitum, sive is novitiis & professis, communis sit & indistinctus, sive professorum proprius & distinctus, post annum probationis elapsum retinuerit. Is quoque qui *votum de ingressu religionis alicujus*, compositionis & deliberato animo fecit, ut Monachus fiat, & votum impleat, cogendus erit: adeo quidem, ut etiam si post votum, praelaturam fuerit consecutus, Domino tamen pro-

C 2

missa

missa reddere sit compellendus. Etho-
 tum hoc in proposito duplex, aliud in
 aliud solenne. *Simplex* est nuda pro
 nulla professione, neque expressa, nec
 cita, munita. *Solenne* contra est pro
 non nuda, sed professione aliqua vel ex-
 pressa, vel tacita, munita & vestita. Porro
 Monachalis, supradictum ad modum
 acquisiti & adepti, possessio, retentio,
 usque legitimus, consistit in observatione
 Statutorum *ἢ διατάγματων* quae
 fere sunt ista. Votum castitatis, paupertatis
 & obedientiae, Abdicatio proprietatis vel
 trimonii, Silentium certo loco & tempore
 praestandum, Abstinencia carnum certo
 tempore, Habitus & vestitus suo ordini & profes-
 sioni decens & conveniens, & ut a Cameracensi
 lineis indusiis abstineant. Ut in claustris
 monasteriis suis perpetuo sese contineant,
 extra illa evagentur. Ne sint otiosi unquam
 sed semper honesto operi intenti. Ut
 omnibus actibus civilibus & secularibus
 cum consensu praelati sui, prorsus abstinere.
 De capellis Monachorum, & aliis religio-
 sis domibus, ad pium usum deputatis, sunt
 Xenodochia, Orphanotrophia, Brephotro-
 trophia, Nosocomia, & Gerontocomia,
 constituitur, ut juxta Ecclesias parochiales
 construuntur, & jurisdictioni & visitationi
 Episcopi, in cuius territorio sive diocesi

sunt, subjiciantur, nisi vel speciali privilegio, vel legitima præscriptione, a jurisdictione ejus exempta probentur. Hinc dantur *Tituli* 31. *de Regularibus & transeuntibus ad religionem.* 32. *de conversione conjugatorum.* 33. *de conversione infidelium.* 34. *de voto & voti redemptione.* 35. *de statu Monachorum & Canonicorum regularium.* 36. *de religiosis domibus, ut Episcopo sint subiecta* 37. *de Capellis Monachorum & aliorum religiosorum.*

De jure etiam Patronatus Ecclesiastici, ut causa quoque mere Ecclesiastica, in judicio Ecclesiastico, gravissimæ sæpe quæstiones & contentiones moventur. Unde datur *Titulus* 38. *de Jure patronatus,* jus illud, quod competit patrono, vel ex novæ Ecclesiæ constructione & fundatione: vel ex ruinosa & collapsæ reparatione ac restauratione: vel ex indotata, quorundam bonorum & reddituum dotatione. Jus autem illud, quod ex his causis patrono acquiritur, in quatuor hisce consistit. 1. In præsentatione Rectoris Ecclesiæ vacantis, intra tempus legitimum, idonei, ab Episcopo Diocesano instituendi. 2. In patrocinio, advocatia, cura, tutela, protectione & defensione Ecclesiæ. Unde si institutum & ordinatum a diocesano, inutilem Ecclesiæ cognoverit, ut quia forte frugi non sit, sed dilapidator, bonorumque concoctor, vel ipse patronus, eum honesta conventionem rescere, aut Episcopo vel Judici competenti,

compescendum, recte denunciare potest. In necessario vitæ subsidio: nam si forte troni, vel filii eorum eo inopiâ redierint, ut auxilio aliorum indigeant, illi destitute, & pro temporis usu, ab eadem Ecclesia succurrendum erit. 4. In honore, ratione consensus, vel processus: nam vel confessoribus, vel procedentibus, atque urbem vel Ecclesiam, supplicationis gratia ambientibus Ecclesiæ ipsius Clericis primus eximiusque ordine locus patrono debetur.

Creberrimæ etiam quæstiones & contentiones, in iudicio Ecclesiastico gliscunt de *Contributibus sive pensionibus annuis*, quæ de personis Ecclesiasticis & præbendis, in recognitionem, non quidem dominii semper, sed quædamque etiam subjectionis alicujus, Ecclesiæ persolvendæ sunt: Item *de Exactionibus*, quæ iuxta aliquam causam, vel rationem personarum vel facultatum, vel negotii, vel alterius cuiusdam rei, extraordinarie Ecclesiæ pendendæ sunt collectæ, vectigalia, telonaria, pedagagia, Salinaria, & alia munera personalia, & patrimonialia: Item *de Procuracionibus*, hoc est sumptibus, qui Ecclesiæ, ejusdemque ministris & visitatoribus debentur: Item *de consuetudine Ecclesiarum & altarium*, quæ faciendæ sunt est a diocesano, aquæ benedictæ aspersio, Crismatis unctio, crucis erectio, orationibus & benedictionibus usitatis & consuetis.

Item, de Sacramentorum, Missa, Eucharistia, Baptismi, Chrismatis, & aliorum, celebratione, administratione, consecratione, custodia, usurpatione sobria & modesta, effectu, necessitate, adeo, ut nemo in presbyterum ordinandus sit, qui non sit baptizatus: Item, de Reliquiis & veneratione Sanctorum, quæ non tam in cultu divino ipsis exhibendo, ἀποθεώσει, & canonisatione, quam imitatione consistit: Apostolo monente: Imitatores mei estote, sicut ego Christi: Item de observatione Iejuniorum, purificatione post partum, aliisque ritibus & ceremoniis, secundum morem & disciplinam Ecclesiasticam, servandis, vel non servandis: Item, de Ecclesiis novis adificandis, & veteribus ruinosis & collapsis, reparandis & restituendis, vel ex iis, quæ fabricæ deputata sunt, vel ex collatione beneficiorum, vel ipsorum potius parochianorum, qui sacramentis & sepultura, aliisque benedictionibus & ministeriis Ecclesiæ utuntur: Item, de Ecclesiarum, cœmeteriorum, religiosarum domuum, aliarumque rerum & personarum ad eas pertinentium, a communibus oneribus, exactionibus, & collectis variis & multiplicibus, tam Imperatorum quam Pontificum decretis & constitutionibus, religionis favore, datis & concessis immunitatibus. Quo ordine pertinent Tituli 39. de censibus, exactionibus & procurationibus. 40. de conse-

cratione Ecclesie & Altaris. 41. de celebr
 Missarum & Sacramento Eucharistia,
 divinis officiis. 42. de Baptismo, & ejus
 43. de presbytero non baptisato. 44. de
 Eucharistia, Chrismatis, & aliorum Sacra
 torum. 45. de Reliquiis, & veneratio
 etorum. 46. de observatione jejuniorum,
 purificatione post partum. 48. de Eccles
 ficandis vel reparandis. 49. de Immunitatibus
 clestiarum, Cæmeteriorum, & rerum ad
 tinentium. Et quia Clerici & Monachi
 quibus hic coniunctim, tantis privilegiis
 munitatibus, Imperatorum & Pontificum
 cretis & constitutionibus, ut modo
 donati sunt, ut divinis ministeriis eo
 intendere possint. Ideo negotiorum
 larium cura, distincte ipsis est inter
 siquidem nemo, secundum Apostolum,
 litans Deo, secularibus negotiis se
 debeat. Unde datur *Titulus 50. & ubi
 Ne Clerici vel Monachi, secularibus
 se immisceant.* Et tantum hic etiam de
 tertio.

Liber quartus

Titulos habet 21.

Superiori Libro de Actibus, gestis,
 & jure Clericorum, tam secularium,

regularium sive Monachorum, vario, ut argumento & objecto audientiae & Jurisdictionis Ecclesiasticae proprio, dictum fuit: nunc ordine compilatores huius Juris in hoc libro, actum sive contractum subjiciunt matrimonialem, hoc quidem jure, Laicis feretantum proprium & peculiarem: propter institutionem divinam, divinique mysterii effectum, ad solam Ecclesiasticam cognitionem, audientiam & jurisdictionem pertinentem: adeo quidem, ut nedum principaliter, sed etiam, privilegio quidem incidenter, de eo, temporalis, secularis, sive Laicus Judex, cognoscere, ullo modo se intromittere possit. Omnes igitur quaestiones matrimoniales, tam quoad districtum, quam contractum, pro Ecclesiasticis ac spiritualibus, hoc praesertim jure, habentur; proindeque in Ecclesiastico Consistorio solo, agitari, ventilari, disceptari, cognoscari, judicari, diffiniri, ac determinari debent. Quod tamen apud alios controversiam non caret, ut alias dicitur fusius. Quaestiones autem, causae, sive tractatus matrimoniales, in hoc libro a compilatoribus propositae, secundum ordinem & seriem Rubricarum consideratae, sunt istae. *De sponsalibus & matrimoniis, in genero sub Titulo 1. In specie vero de desponsatione inter duos impuberes, vel unum puberem, alterum impuberem, an & quando scilicet ea valida rataque sit, nec ne,*

ub Titulo 2. De clandestina desponsatione
 est, quæ clandestine, id est, sine testibus,
 actibus, sive bannis, denunciationibus,
 λόγοις, benedictionibus Ecclesiasticis,
 sine consensu eorum, quorum in potestate
 sunt contrahentes, & sine consensu
 quorum in potestate sunt contrahentium
 ne interventu aliorum solemnium, sive
 sive de consuetudine requisitorum. Contra
 ca opponuntur, quæ palam, testato, &
 bus istis solemnibus intervenientibus
sub Titulo 3. De sponsa duorum, sub Titulo 4.
 hoc est, de promissione matrimonii, ut
 demque tempore duobus vel duabus
 utra prævalere debeat, priorne, aut
 rior. *De conditionibus apposis in desponsationibus,*
 & aliis contractibus sub Titulo 5.
 Hæ in multipli sunt differentia: Aut
 expressæ sunt, aut tacitæ: aut ad præteritum
 aut ad præteritum, aut ad futurum
 pus diriguntur: aut licitæ sunt, aut illicitæ
 aut possibiles, aut impossibiles: aut
 stæ, aut turpes, aut inhonestæ: aut
 tivæ, aut casuales, aut mixtæ. Et
 sponsatio conditionalis, cui pura &
 opponitur. *Qui Clerici vel voventes, matrimonium contrahere possint, vel non possint.*
*Titulo 6. ubi deciditur, eos Clericos, & in
 minoribus ordinibus constituti sunt, ut
 cet Acoluthus, Exorcista, Lector, O...*

cantor sive Psalmista, licite matrimonium contrahere posse. In sacerdotio vero & sacris ordinibus constitutus, non posse. Sacerdotii gradus & ordines tres numerantur, summus, medius, & minimus. In summo gradu sacerdotii, constitutus est Pontifex Romanus. In medio gradu constituti sunt Episcopi: quorum rursus tres sunt distincti ordines, major, medius, & minimus. In majori Episcoporum ordine constituti sunt quatuor Patriarchæ sive Primates, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus: In medio Archiepiscopi sive Metropolitanæ, quorum hodie in Imperio Romano tres numerantur præcipui, Moguntinus, Colonienfis, & Trevirensis: In minimo sunt reliqui Episcopi, simpliciter & in specie dicti. In minimo sacerdotii gradu, constituti sunt Presbyteri. In sacris ordinibus, constituti sunt Diaconi & Subdiaconi. Et hi omnes matrimonium hoc jure contrahere prohibentur. *Voventes* porro hic dicuntur, qui votum castitatis & continentie Deo voverunt: Idque vel simpliciter, vel solenniter. *Simplex votum* est, quod nuda tantum promissione factum est, nec ulla vel ordinis professione, vel habitus susceptione, vel gestione munitionum. Et hoc impedit matrimonium tantum contrahendum, sed contractum non dirimit. *Solenne votum* contra est, non nuda
tan-

tantum promissione factum, sed ordo
 fessione, & habitu munitum. Et
 tantum impedit contrahendum, sed
 contractum dirimit & dissolvit. *Ad*
 ordinis professione, & voti emissionem
 re matrimonium quandoque impeditur
 tamen impedimentum hodie in Eccle-
 stris, a Pontificio fermento repurgatis
 mis fundamentis & rationibus aboli-
 & sublatum. Solet etiam sapissime
 foro quæri *de eo, qui duxit in matrimo-
 quam polluit per adulterium, sub Titulo*
 Quod matrimonium toleratur sine ma-
 tione, hoc est, nisi alteruter conjux,
 cti conjugis vitæ, ad huc finem, ut
 ultero vel adultera sua, conjuge sub-
 fidiatus fuerit. Item, *de conjugio*
rum, sub Titulo 8. an scilicet impedi-
 & inhibendum sit contrahendum, vel
 ctum dirimendum. Et quidem si a
 bus utrinque contrahatur, impediendum
 est. Unde leprosus, qui continere non
 non possit, si inveniatur miseram aliquam
 sibi nubere, velit: & e contra, leprosa
 miserum aliquem, qui se ducere velit:
 conjugium impediendum non est. Quod
 sponsalibus pendentibus, alterutri lepra
 veniat, quam sanus detestetur, ad imple-
 promissum cogi non debet. *Constitutum*
 to vero matrimonio per concubitus,

utriusque vel alterutri superveniens, illud non
 dissolvit. Quod in alio morbo fontico quo-
 unque verum est: ad exemplum scilicet fu-
 ris, qui alterutri vel utriusque ex conjugibus,
 post consummatum concubitu matrimonium
 superveniens, illud non dirimit. Item de
conjugio servorum (& dispari conditione, ut
integriores codices addunt) sub Titulo 9. An
 scilicet illud inhibendum & impediendum sit,
 nec ne. Et quidem *Iure Civili Romano*, in-
 ter servos, vel cum servis & ancillis, matrimo-
 nium contrahi non potest: propterea quod
 eo jure inter liberos & cives tantum Roma-
 nos, matrimonium recte contrahatur, cujus
 servi & ancillæ non sunt participes: proinde
 si servi cum ancillis iungantur, conjunctio ista
Iure Romano, non matrimonii, sed contu-
 bernii appellationem habet: Et servus & an-
 cilla conjuncti, eo jure non conjuges, vir &
 uxor, sed contubernales dicuntur. *Iure ve-*
ro Divino & Canonico, quoad Sacramenta,
 cum inter liberum & servum nullum sit di-
 scrimen: hæc servorum conjunctio, æque
 acque inter liberas personas, coniugi & ma-
 trimonii appellationem meretur. Et hoc ve-
 rum est, si inter scientes utrinque conditio-
 nem suam matrimonium contractum est.
 Quod si quis per errorem duxerit uxorem an-
 cillam, quam existimabat esse liberam: vel si
 qua per errorem nupserit servo, quem existi-
 mabat

mabat esse liberum: cognito errore
 to statu & conditione conjugis, ab eo
 pune divertere, & alii matrimonio
 potest: non, quod ad nuptias contra
 hoc jure libertas necessario requiritur
 quod errantis nullus sit consensus,
 nuptiæ non consistunt. Quod tamen
 quiritur, ut & quasi dotem (nam ver
 ter errantes nulla est) restituat, qui
 rem, quasi liberam, ancillam duxit:
 vel novus consensus, vel copula carnalis
 errorem compertum, nulla interventu
 pro novo consensu habetur. Item, *de*
ex libero ventre, sub Titulo 10. An
 matris liberæ, an patris servi statum
 tionem sequantur, & sic, vel pro liberis
 servis habendi sint: quæ ex superiore
 det. Et quidem *ex c. unic. b. t. patris*
 ad libertatem, sequitur ventrem, hoc
 tum & conditionem matris: non tantum
 pore nativitatis, sed etiam gestationis
 ceptionis: nam quocunque horum
 rum mater libera est, partus quoque liber
 Idque favore libertatis, rei pretiosissimæ
 inæstimabilis, receptum est. Quod
 ex servo ventre liber genuerit, vel ex
 liberis genitum fuerit: non tantum
 libertatem, sed etiam quoad originem
 nores & dignitates, patris conditionem
 tur. Item, *de cognatione spiritali sub Titulo*

An scilicet ea, matrimonium vel contrahendum impedire, vel contractum recte dissolvere possit? Et posse utrumque hoc jure definitum est. Est autem *cognatio spiritualis*, vinculum, necessitudo, sive attinentia quædam, ex Sacramenti baptismatis collatione, vel ad Sacramentum susceptione, vel per Catechismum etiam, vel confirmationem, contracta. Quæ hoc jure mire ampliata est, & ad multas personas porrecta: post *ex Reformatione Concilii Tridentini*, ad pauciores coangustata & restricta: *hodie* in Ecclesiis nostris, a fermento Pontificio expurgandis, prorsus sublata & abolita. Item *de cognatione legali*, contracta per adoptionem & affinitatum, ex copula habita, cum consanguinea uxoris vel sponsæ suæ, vel sponsa sui consanguinei, ut in prima collectione additur recte, *sub Titulis 12. & 13.* Recte dico in prima Decretalium collectione, *ad Tit. 13.* addi (vel de eo qui cognovit sponsam consanguinei sui:) nam de eo, qui cognovit consanguineam suæ sponsæ, est *c. 9. h. t.* De eo vero, qui cognovit sponsam vel uxorem sui consanguinei, est *c. 3 & 6.* Et parum, aut nihil hoc casu refert, cognoverit constupraveritve cognatam uxoris suæ, vel sponsam, vel uxorem sui consanguinei, ante aut post contractum matrimonium, ut videre est *ex c. 3. 5. & 7. h. t.* Nihil etiam refert, cognoverit eam naturali-

raliter, ut natura fert & ratio postulare
 ro extra ordinem, ut patet ex d. c. 7. de
consanguinitate & affinitate (naturali)
 quatenus cognatio inde orta, matrimo-
 nium contrahendum impediatur, vel contra-
 rimatur & dissolvatur *sub Tit. 14. Consanguinitas*
 in jure civili, est species agnationis, di-
 tur tantum pro fraternitate germana
 eodem patre venit: hic accipitur generum
 pro cognatione omni, & jure sanguinis
finitas autem in utroque jure est jus nec
 dinis, quod devincti inter se sunt uxores
 gnati mariti: & e contra, maritus, & con-
 uxoris. Item, *de frigidis & maleficiis*
 est, de impotentia reddendi debitum con-
 gale, vel ex naturæ vitio, ætate putat
 quodam morbo: vel maleficiis, sive ma-
 artibus contracta: qui legati, devincti, & con-
 incantati, & maleficiati vulgo dicuntur
 & quatenus scilicet hæc impotentia, ma-
 nium vel contrahendum impediatur, vel
 tractum dirimat & dissolvatur *sub Titulo 15.*
de matrimonio contra interdictionem Eccle-
gis vel judicis) *contractio*: quatenus
 illud impedimentum præstet, vel non præ-
 stet *Titulo 16.* Item hic quaeritur: An & quomodo
 ex hujusmodi conjugis illicitis, putativis
 & putativis, liberi nati, legitimi sint, vel
 sint: & quomodo vel per subsequens ma-
 trimonium, vel rescriptum Principis Spiri-

vel Temporalis, quoad spiritualia vel tempo-
 ralia, vel aliis modis legitimari possint, vel
 non possint, *sub Titulo 17. qui filii sint legiti-
 mi.* Item hic quæri solet, *qui matrimonium*
 (ob impedimentum aliquod juris vel divini
 vel humani, naturale vel accidentale, animi
 vel corporis, ut injustum, illegitimum & in-
 urile, vel ad separationem, vel aliam poenam)
accusare, & testificari contra illud recte possint,
vel non possint: num ipsi conjuges, consan-
 guinei, cognati, propinqui, num extranei,
sub Titulo 18. Item qui quæri solet, post ac-
 culationem & probationem rite peractam de
 matrimonio, ex justa aliqua causa, jure vel
 divino, vel humano, vel utroque approbata,
 puta adulterii, Sodomiae, aliusve impurita-
 tis, peccati, criminis, vel delicti publici, de-
 sertionis malitiosæ, machinationis, insidia-
 rum & periculi vitæ, hæreses, & infidelitatis,
 severitæ, furoris, impotentiae, vel naturalis vel
 accidentalis, monasterii ingressus utriusque
 vel alterutrius conjugis, altero consentiente,
 & similis: vel quoad vinculum & foedus, vel
 quoad thorum & mensam tantum legitime se-
 parando, *sub Titulo 19. de divortio.* Item
 quæri solet regulariter post solum matri-
 monium, supradictorum modorum aliquo,
 vel etiam morte alterutrius conjugum, de do-
 te, & donatione propter nuptias, vel lucran-
 da, vel ob adulterium admittenda, bonisque

D

com-

communiter quaesitis (quanquam in dolo marito, & de solis ejus bonis acquiescunt) aequaliter inter conjuges dividis, *sub Titulo 20. de donationibus inter uxorem, & de dote post divortium reddenda.* Et denique hic quaeri solet, solentis rite nuptiis vel morte vel divortio novis, secundis, puta tertiis, quartis, iam ulterioribus repetendis: an scilicet fieri possit, nec ne, *sub Titulo 21. & alibi secundis nuptiis.* Et tantum hic etiam de quarto.

Liber quintus

Titulos habet 41.

Superioribus proximis duobus libris, causis, actibus & contractibus, clericis & laicis propriis & communibus, quantum quidem illi ad audientiam, & jurisdictionem Ecclesiasticam pertinent, dicitur: nunc ordine compilatores hujus in hoc libro, ultimo loco, causas criminales similiter clericis & laicis vel communibus sternunt. Materia igitur objectum libri, sunt varia crimina, delicta & maleficia Ecclesiasticorum vel etiam Laicorum, quae ad audientiam forumque Ecclesiasticum pertinent, & quae in judicio Ecclesiae accipiuntur.

tur, quorumque rei ad pœnam Canonicam deponuntur. Causæ autem istæ, secundum seriem Rubricarum, hoc ordine hic proponuntur & tractantur.

His primo loco ipso *Processus* præmittitur *sub Titulo 1. de Accusationibus, Inquisitionibus & delationibus.* Sicuti enim in judiciis, civilibus, causæ per actiones in iudicium deducuntur: ita in judiciis criminalibus, ordinario modo, per accusationes: Extraordinario vero modo, vel per inquisitionem, proprio motu ex officio, vel ad alterius delationem, susceptam, crimina & delicta, iudici innotescunt. Et sic in una eademque causa, Iudex, & accusatoris & Iudicis simul officio, favore publicæ tranquillitatis, cujus interest delicta & crimina patefieri & puniri, impune fungitur: quod tamen regulariter est prohibitum. In quibus tamen, si quis dolose, fraudulenter, iniuste, temere, calumniose, & vexandi alterius causa, litem movisse detectus fuerit, ut calumniator punietur. Cujus pœna est, vel suspensio, vel motio ab ordine, vel fustigatio, vel talio sive similitudo supplicii, vel alia extraordinaria. De qua *sub Titulo 2. de Calumniatoribus.*

Processu ad hunc modum præmissio, ipsa nunc ordine crimina & delicta subjiciuntur. Et primo quidem, *delictum sive crimen Simonia*, ut cæteris detestabilius, ita etiam utriusque

Testamenti traditione, gravius puni-
 dictum a *Simone Mago*, qui cum domi-
 tatis, manus impositione, per gratiam
 Sancti, ægrotis ab Apostolis collatum
 nia ab iis emere vellet, damnationis la-
 am a Petro audivit: pecunia tua re-
 in perditionem: quoniam donum De-
 stimasti pecunia possideri. *Athor. 8. 3.*
cum multis seqq. c. qui studet. 1. q. 1.
 latur etiam *cupiditas Gieziica*, a Giezi
 Elisæi, qui cum idem sanandi donum
 disset Naaman, principi militiæ Regis
 rum: in ejus facti pœnam, lepra, qua
 man laborabat, affectus fuit 2. *Reg. 5. d. 1.*
studet 1. q. 1. Committitur autem
 in genere, cum res spirituales, vel spiri-
 annexæ, cum temporalibus committitur
 atque ita veluti nundinatio quædam
 lium rerum instituitur, ut in duobus mo-
 ductis exemplis videre est. Ejus etiam
 sunt, cum Episcopi sive Prælati vices suas
 est, jurisdictionem Ecclesiasticam, & pre-
 das suas, sub annuo censu precioque alii-
 cedunt: vel exigunt aliquid pro con-
 facultate docendi, ac Magisterii: vel
 etiam Magistri, quibus ab Ecclesia pro-
 ut gratis doceant, pecuniam a discentibus
 gant: quamvis hoc ultimum turpe po-
 erum sit, quam vera Simonia. Hinc de
 Tituli 3. generalis, de Simonia, & m. a.

pro spiritualibus exigatur vel promittitur. 4. specialis, ne prelati vices suas, vel Ecclesias sub annuo censu concedant. 5. Item specialis, de Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi. Secundum, quod hic traditur, est de hostibus & adversariis religionis & doctrine Christianæ, puræ & orthodoxæ. Qui omnes ad quatuor hasce classes non incommode redigi posse videntur, ut scilicet alii sint, qui doctrinam Ecclesiæ puram & orthodoxam, nunquam sunt amplexi, ut sunt Iudæi, Saraceni, sive Mahometistæ, & similes, puta Paganis sive gentiles, & ex Paganis & Iudæis conflati, Samaritani: *Alii*, qui a doctrina Ecclesiæ semel agnita & amplexata, postmodum in totum & omnino defecerunt, ut Apostatæ, abtrünnige Mammelucken: *Alii*, qui a doctrina Ecclesiæ sana & orthodoxa, semel agnita & amplexata, non quidem in totum defecerunt, sed aliquatenus tantum, puta, in fundamento ejus aliquo, sive articulo aliquo fidei Christianæ, ut hæretici: *Alii* denique, qui a doctrina Ecclesiæ sana & orthodoxa, aliquatenus non quidem in fundamento, sed, vel in applicatione ejus aliqua vera, & interpretatione, vel in rebus mediis & indifferentibus, & ad disciplinam tantum Ecclesiasticam pertinentibus, aberrant, eoque sese ab Ecclesiæ unitate & consensu, sejungunt, ut sunt Schismatici, Sectarii, Anabaptistæ, Vbiquitarii, Flaciani,

ciani, & multi alii. Quorum omnium hic catalogus & nomenclatura, et rariis sacris, Ecclesiasticis & prophanis, terit. Vnde Tituli 6. *de Iudeis & Samaritanis*, & *eorum servis*, (quod scilicet servos Christiana habere & possidere nequeat.) 7. *de hareticis*. 8. *de Schismaticis*, & *ab eis* (pro vere scilicet & legitime ordinatis non habendis, in tantum, ut etiam ab ordinatis removendi sint, nisi cum eis fuerit disputatum :) 9. *De Apostatis*, & *reiteratione schismatis*. Tertium delictum, quod hic persequitur, est *Homicidium* verum & qualiterque simplex & qualificatum, inter extraneos, & cognatos, ac sanguine junctos perpetratum, voluntarium & casuale. Vnde Tituli 10. *qui filios occiderunt*. 11. *de infantibus & senilibus*, *agrotis & debilibus* (a parte matris, domino, patrono, vel extraneo). Ecclesias, portas, curias, vel alium locum publicum, ut ab aliis ex commiseratione colligantur, custodiantur, & educantur) 12. *de infanticidiis*. Quod homicidio sive parricidio non est: necare enim videtur nos is tantum partem suffocat, sed & is qui abicit, & alimoniam denegat, & qui publicis locis misericordiae causa, quam ipse non habet, denegat, ut Paulus eleganter ait in 1. *necare de agnoscend. & alend liber. 12. de homicidio voluntario, vel casuali*: Homicidii] pro

unguntur torneamenta, duella, & ludi Sagittariorum sive balistariorum, quod sapissime per ea, & eorum occasione, homicidia perpetrentur: quibus omnibus, tum pios omnes, tum imprimis Clericos abstinere decet, sub Titulis 13. de Torneamentis, hoc est, conflictibus & congressibus ex condicto, a *Ἰρασιδήλοις καὶ ἐπιφοκιδύνοισι* quibusdam, ad ostentationem virium & audaciæ, innundinis, vel feriis publicis ut plurimum institutis. 14. de Clericis pugnantis in duello (sive monomachia, ad veritatis & innocentia probationem adinventata.) 15. de Sagittariis. Quartum delictum quod hic proponitur, est *Adulterium*, & *ei affine stuprum*, quorum illud proprie in nuptas: hoc in innuptas, virgines & viduas honestas committitur: quanquam hæc differentia, quandoque non attendatur, sub Titulo 16. de Adulteriis, & stupro. Quintum delictum quod hic proponitur, est *furtum* rerum privatarum, & publicarum, profanarum & sacrarum, ut sacrilegium, rapina, & violationes Ecclesiarum, & his similis *usura*, quæ parum a furto distat, & quæ cum his fere conjuncta sunt, *Incendia*, sub Titulis 17. de Raptoribus, *Incendiariis*, & *violatoribus Ecclesiarum*. 18. de furtis 19. de usuria. Sextum crimen, quod hic proponitur, est *Falsum*, hoc est, occultatio vel imitatio veritatis, ad decipiendum, scienter & dolose facta. Quod vel dicto, scri-

D. 4.

pto.

pro, vel facto, vel usu committitur, variis modis, ut alias pluribus dictum fuerit. *Collusio* affinia sunt & similia, *Sortilegium* & *Sortilegium* quæ falsi quandam speciem habent. *Sortilegium* enim est species Idololatriæ, quæ Diabolo in consilium vocato, & certis quibusdam sortibus & signis adhibitis, superstitioso modo, futura prædicuntur, & præterea deteguntur & manifestantur, sed falso, & plerumque. *Collusio* nihil aliud est, quàm inter actorem & reum, latens & fraudulenta conventio, qua id ea compacto agitur, ut inter altero colludente, in causa succumbens vincat; vel quando lusorie, non ex animæ causam agunt, & translatio accusandi munere defunguntur, sponte prævaricantes, & cedentes ultro, prodita causa partis suæ. *Collusio* cum propter hanc mutuam litigantium collusionem sapissime crimina impunita manent. Reipublicæ interest, collusiones istas detegere manifestari & puniri, *sub Titulis 20. de crimine falsi. 21. de sortilegiis. 22. de collusionibus legendæ.*

Cæterum, quod hæctenus de criminibus publicis, tam laicis quam clericis fere committuntur, & eorum pœnis ordinariis & extraordinariis dictum fuit: id de adultis tantum accipiendum est, non etiam de delictis puerorum, non quidem infantum doli incapacium, proindeque nec delinquentium, sed propter

rum pubertati dolique capacium. Hi enim si delinquant, hoc est, levius peccant: vel mitius saltem puniendi sunt, quam adulti: vel venia etiam & commiseratione, pro circumstantiarum qualitate, digni, quod ex animi, consilii, & iudicii infirmitate & defectu potius, quam dolo peccare videantur, *sub Titulo 23. de delictis juniorum.*

Delictis communibus hactenus expositis, subjiciuntur *quedam Clericis propria & peculiaris*, sub districta prohibitione ipsis interdicta, velut professione eorum aliena, & a divinis ministeriis avocantia, ut sunt venationes & aucupia cum retiis, canibus, accipitribus & falconibus, propter feritatem, armorum usurpationem, clamores, cursus, rixas, injurias, pacis violationes & caedes saepe inde secutas, & ne, dum canes, falcones, & accipitres alunt pauperum obliviscantur, eorumque necessitati minus subveniant: nec enim bonum est, secundum Christi dictum: auferre panem filiis, & dare canibus. *Piscationes* tamen moderate & tempestive adhibitæ, ipsis prohibita non sunt, *tum*, quod multorum sanctorum hominum exemplis eæ comprobentur. Huc pertinent item maledicta, convicia, & blasphemia, in Deum præsertim, & sanctos ejus effusæ: Item ministeria sacra & Ecclesiastica, aut contra excommunicationem, depositionem, interdictum: aut citra

ordinationem, ulla: aut prætextu ordi-
 nis illegitimæ, hoc est, vel per saltum
 ram, ad superiores ordines, intermediis
 sis, præpostere ascendendo: vel fur-
 subreptitiæ, hoc est, sine examine di-
 nio prævio, multitudini ordinandorum
 scio ordinatore, se ingerendo, temere
 effectu, obita, sub *Titulo 24. de Cleri-*
natore. 25. de Clerico percussore. 26. de
elicis. 27. de Clerico excommunicato, de
vel interdicto, ministrante. 29. de Cleri-
salutum promotio. 30. de eo qui ordines
suscepit. Denique varii Prælatorum & iur-
 torum eisdem excessus, h. e. injunctio-
 nis & officii transgressiones & præsump-
 nes. Et quidem prælatorum excessus, om-
 & gravamina, quibus subditos suos, in-
 & contra dignitatem, & officium opprimunt,
 varia hoc jura recensentur, utputa, impo-
 indebitæ exactiones, procuraciones, & similes
 usuræ, occupationes, detentiones, subrepti-
 nes, liberationes, iniustæ excommunicatio-
 nes, suspensiones, aliaque interdicta, & similes
 ctiones & diminutiones reddituum, observan-
 nes nimii rigoris, nimia relaxationes rigoris
 disciplinæ necessariæ, singularium cibarium
 exquisiciones, divitiarum & ornamentorum
 studium, inhabilium promotiones, sacra-
 torum conferendorum neglectus & de-
 ctiones, Ecclesiarum aliorumque operum

orum ædificationes, contra denunciationem
 ite factam, nec expresse, vel tacite remissam
 aliaque statuta & privilegia, quæ habet Eccle-
 sia quam plurima, & alia similia contra digni-
 tatis rationem suscepta. Subditorum vero
 excessus, sunt varia crimina & delicta, hacten-
 us enumerata, omnis contumacia & inobe-
 dientia, adversus prælatos & superiores suos,
 & denique omnia ea, quæ vitæ & morum ho-
 nestati & officio repugnant, *de quibus supr. ad*
libr. 3. tit. 1. fufius monui. Vnde dantur *Ti-*
culi 31. de Excessibus prælatorum & subditorum.
37. de privilegiis & recessibus privilegiatorum.
 Hæc igitur crimina & delicta hactenus enu-
 merata, quoties etiam a laicis committuntur
 cum injuria & detrimento Ecclesiæ, toties ad
 forum Ecclesiasticum pertinent: Et absque
 eo, etiam tunc, quando delictum est notori-
 um, vel constat de negligentia judicis secula-
 ris in puniendo, aut satisfaciendo: & indistin-
 cte, si respectu tantum pœnitentiæ in deli-
 ctum inquiratur.

Ultimo demum loco, exitus & eventus ju-
 diciorum criminalium Ecclesiasticorum, quæ
 mitiora sunt, quam Iudicium secularium, &
 sanguinem horrent, hic ostenditur isse, ut si
 reus de delicto aliquo, apud bonos, graves,
 & fide dignos viros, ex probabilibus conje-
 cturis, infamatus sit, quod tamen satis pro-
 bari non possit: *purgatio jurisjurando Cano-*

nica

nica, ad innocentiam suam probatur
 imponatur, qua juret, se talem, qui
 matus fuit, non esse: Compurgatio
 quibus notus est, se credere, diffamare
 jurasse. *Vulgaris vero purgatio*, per
 sive Monachiam, aquam frigidam
 candens, ut impia, superstitiosa, fallax
 probata, ipsi injungenda non est.
 vero crimen imputatum, legitime pro
 fuerit, tandem pervenitur ad injuriam
 per dolum aut culpam, per supradicta
 delictorum & excessuum aliquem, da
 lati, etiam expensarum satisfactionem
 nasque hoc jure usitatas, quibus nulli
 pore præscribitur, poenitentia, puta, in
 sionis, interdicti, depositionis, excom
 cationis, intrusionis, incarcerationis, re
 rationis, characteris sive stigmatis, ser
 privilegii & beneficii privationis, curia
 laris traditionis, inscriptionis, proserp
 exilii, relegationis, honorum omnium
 quotæ confiscationis, multæ pecuniariæ
 pro qualitate delictorum & excessuum,
 rumque circumstantiarum competentes
 forte hæ poenæ, vel remissione, reconcilia
 ne, deletionem, abolitionem, absolutionem
 spensationem, & indulgentiam, vel mitigationem
 sublata fuerint. Quo pertinent *Titulus*
purgatione Canonica 35. de purgatione 36.
36. de Injuriis, & damno dato. 37. de purgatione

de penitentiis & remissionibus. 39. de sententia
Excommunicationis, suspensionis, & Inter-
dicti.

Ultimo tandem loco, supradictum Decre-
taliū seriem & contextum, ad exemplum
Pandectarum Iustiniani, compendiaris ver-
borum, & Regularum Iuris Epilogus, veluti
Porisma quoddam, & ἀνακεφαλαίωσις, fiunt,
terminat, absolvit, & concludit, sub Titulis
40. de verborum significatione. 41. de Regulis
Iuris.

Et hic est omnium tractatum, librorum,
& titulorum, qui in Decreto Gratiani, Decre-
taliū Gregorii IX. Bonifacii VIII. Clemen-
tis V. & Extravagantibus Iohannis XXII. ex-
stant, contextus, series, ordo, Oeconomia &
dispositio: qui enim hic in Decretaliū Gre-
gorii IX. ordo, & libri & tituli continentur,
eadem etiam, paucis exceptis, in Sexto, Cle-
mentis, & Extravagantibus comprehendun-
tur, ut supervacaneum & ædiosum videri pos-
sit, novam hic in iis continuationem, Ex-

egesis, & repetitionem isti tue-
re velle.

F I N I S.







